

Др Драган Мартиновић
Учитељски факултет у Београду
Драган Бранковић
Учитељски факултет у Београду

UDK: 371.95

ISSN 1820 - 1911, 14 (2008), p. 380-398

НАСТАВА У ПРИРОДИ КАО ПОСЕБАН ОБЛИК РАДА У ШКОЛАМА СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ

***Резиме:** Традиционална настава, која се већ годинама изводи у нашим школама, полако уступила место активном учењу и раду. Мења се начин излагања, интерпретације садржаја и тежи се оспособљавању ученика за самостално учење.*

Извођење и реализација наставе у природи један је од путева тог осамостаљивања деце, као и превазилажења слабости и стереотипа традиционалне наставе.

У овом раду дата је структура васпитно-образовног рада школе у природи са примером једног еколошког програма који су користили ученици четвртог разреда једне београдске основне школе, боравећи на планини Тари, у објекту „Бели бор“.

У сваком тренутку, план активности је могуће допунити, променити или скратити. На жалост, показало се да се активности наставе у природи обављају стихички, без реда, нецелисходно и ненаменски.

***Кључне речи:** настава у природи, основна школа, ученик, план, програм, екологија.*

Увод

Школа у природи представља организован боравак ученика са циљем побољшања њиховог здравља и јачања отпорности. Дакле, акценат се најчешће ставља на здравствено-хигијенски и превентивни значај.

Пред основну школу се постављају захтеви да се она стално актуализује и да се осавременују наставни и ваннаставни школски и ваншколски садржаји и облици рада, као и друге активности. Важно место, свакако, заузима васпитно-образовни рад школе у природи, којој се данас признаје вишеструка педагошка и дидактичко-методичка заснованост.

Сам значај наставе у природи је у томе што је она флексибилна и прилагодљива сваком детету. И планови морају бити такви.

Врло често, при састављању планова, не узимају се све компоненте рада и живота наставе у природи. Због тога су неки планови лишени већих задатака, штури у захтевима које треба савладати. Неки, пак, траже превише од ученика и догађа се да деца не могу да савладају предвиђени програм.

Из сваког плана, из оног штурог, као и преобимног, потребно је узети оно што га одваја од других, оно најбоље у њему. Спојити то све, и тек тада ћемо добити прави, оптимални план са свим могућим деловима, прилагођеним сваком узрасту.

Флексибилни, савремени, променљиви, јер само такви имају употребну вредност.

Структура васпитно-образовног рада школе у природи

Структуру васпитно-образовних делатности школе у природи чине:

- Редовна настава или наставне активности по модификованом распореду часова.
- Самостални рад ученика (учење).
- Културно-забавне активности.
- Спортске активности.
- Остали видови васпитно-образовног рада са ученицима (производни рад, одељењске заједнице, друштвено користан рад, додатна и допунска настава).

Редовна настава

Садржаји редовне наставе морају бити програмирани према заједничком плану и програму васпитно-образовног рада у основној школи. То значи, да садржаји наставних јединица буду прилагођени конкретним условима природне и друштвене средине у којима се остварује настава у природи. Они морају бити усклађени и са временом обављања дате наставе.

План и програм је веома прилагодљив и дозвољава да се у том периоду више раде наставни садржаји природе и друштва, као и физичког васпитања.

Самосталан рад ученика

Самосталан рад ученика подразумева оспособљеност ученика да, према својим могућностима и потребама, решавају

задатке. Овај рад се одржава првенствено у природи, тј. у амбијенту који одговара деци.

Само за време лоших временских прилика треба користити затворен простор. Ученици сами раде, а наставник је само координатор и помаже када је неопходно.

Културно-забавне активности

Обично се одвијају у вечерњим часовима (најчешће после вечере), мада могу и у било које доба дана за време боравка ученика на рекреативној настави. То је време за маскенбале, игранке, диско-вечери, вече рецитала, имитација, „покажи шта знаш“, итд.

Литерарни састави, песмице, скечеви, мале позоришне представе су увек добро дошли као видови забаве наставе у природи.

Дечија интересовања су се проширила током времена, па је могуће организовати и савремене компјутерске игрице, разне турнире у забавним играма типа: „монопол“, „човече не љути се“, итд.

Програм културно-забавних активности треба припремити унапред за сваки дан боравка школе у природи.

Спортске активности ученика

Спортске активности почињу јутарњим вежбањем у трајању од 10-15 минута, где се кроз разне облике кретања, вежбе обликовања и истезања, постиже позитиван осећај који мотивише ученике на даљи рад.

Програм спортских активности, које такође треба унапред припремити и осмислити, зависи од временских и просторних услова и места одржавања наставе у природи. Потребно их је свакодневно организовати.

Остали видови васпитно-образовног рада са ученицима

Остали видови васпитно-образовног рада са ученицима су активности ученика у слободном времену, друштвено-користан и производни рад, самоуслугне делатности, здравствено просвећивање и васпитање и др.

Активности у слободном времену ученика

Под слободним временом ученика у оквиру школе у природи подразумева се време изван редовних наставних и других обавезних активности. Слободно време ученика има три битна обележја: одмарање, разоноду и развој личности.

Програмске садржаје у слободном времену треба одређивати према интересовањима и могућностима ученика, карактеристика краја и објекта у коме се изводи школа у природи.

Друштвено-користан и производан рад и самоуслужне активности

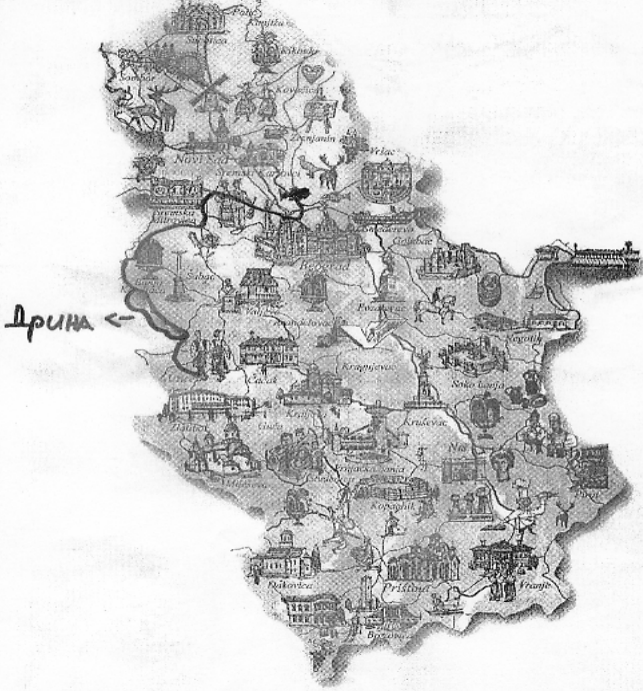
Друштвено-користан рад обухвата све оне активности које су везане за уређење зграде, дворишта и зелених површина, чишћење околине, сакупљање плодова, израда збирки инсеката и слично.

Самоуслужне активности ученика у оквиру рада школе у природи су такође веома разноврсне: од правилне употребе прибора за одржавање личне хигијене, преко уредности и чистоће просторија за спавање и одмарање, намештање кревета, одржавање реда у собама, одржавање и уредност одеће и обуће, и сл.

Пример еколошког програма школе у природи „Тара-Бели бор“

ДАНАС КРЕЋЕМО У БЕЛИ БОР ПЛАНИНА ТАРА

- НА КАРТИ ОБЕЛЕЖИ МЕСТО У КОМЕ ЖИВИШ И МЕСТО У КОЈЕ СИ ДОПУТОВАО.
- ОБЕЛЕЖИ ПУТ КОЛИМ СИ ПУТОВАО И МЕСТА КРОЗ КОЈА СИ ПУТОВАО.

НАБРОЈ ВЕЋЕ ГРАДОВЕ КРОЗ КОЈЕ СИ ПРОЛАЗИО:
СРЕМСКА МИТРОВИЦА, БАЏИЖ БАШТА, УЖИЦЕ

КОЈИ ТИ СЕ НАЈВИШЕ ДОПАДА:
СРЕМСКА МИТРОВИЦА

Од данас, свакодневно, пажљиво посматрај како је време и у дати квадратних твог дневника уцртај један од понуђених знакова.

УПИШИ

ГОДИШЊЕ ДОБА ТВОГ БОРАВКА
Јесен

МЕСТО БОРАВКА

Тара

ОБЈЕКАТ У КОМЕ БОРАВИШ

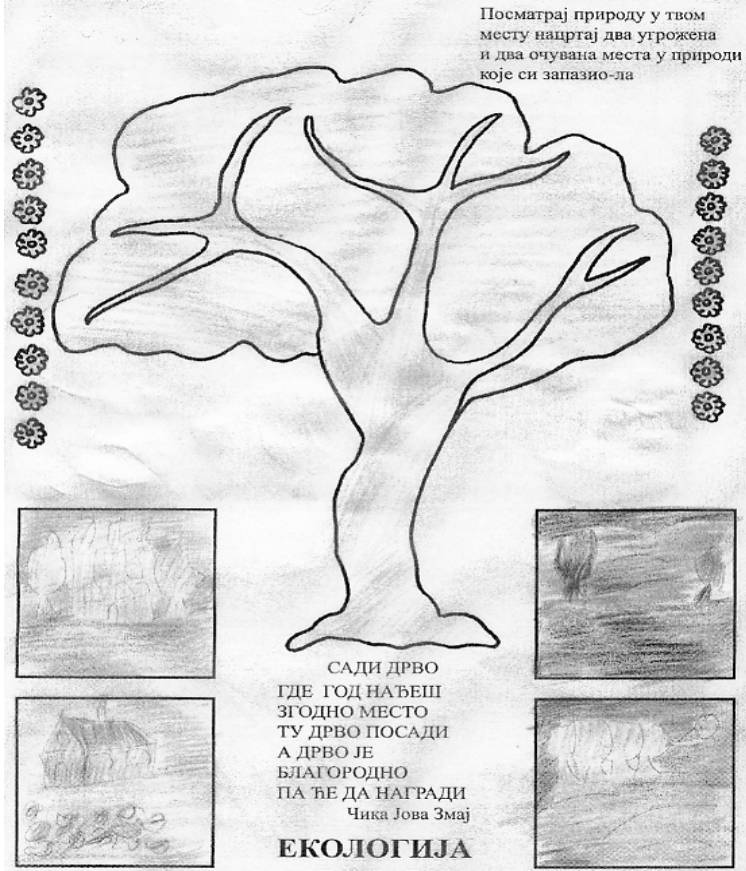
Бели Бор

1. ДАН <u>8. XI. 2008</u> datum	
2. ДАН <u>9. XI. 2008</u> datum	
3. ДАН datum	
4. ДАН datum	
5. ДАН datum	
6. ДАН datum	
7. ДАН datum	
8. ДАН datum	

НАЦРТАЈ ЈЕДАН СУПЧАН ДАН
У ПРИРОДИ

Посматрај природу у твом
месту нацртај два угрожена
и два очувана места у природи
које си запазио-ла

САДИ ДРВО
ГДЕ ГОД НАЂЕШ
ЗГОДНО МЕСТО
ТУ ДРВО ПОСАДИ
А ДРВО ЈЕ
БЛАГОРОДНО
ПА ЋЕ ДА НАГРАДИ
Чика Јова Змај

**ЕКОЛОГИЈА
ЈЕ ЗНАТИ**

ШТА ЈЕ ДОБРО А ШТА ОПАСНО ЗА ПРИРОДУ

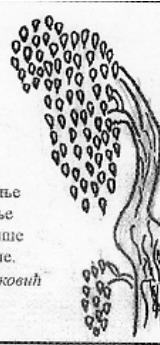
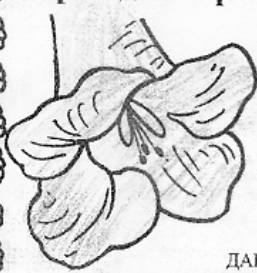
Први дан боравка

Свака влат траве у мом граду
сваки маслачак и белу раду
сваког врапца и под њим грану
чувам ко мало воде на длану

Нема цене стабло, нема цене грање
кад посеку дрво, пмам друга мање
нема цене лишће што се тихо њипе
кад посаде дрво, имам друга више.

Влада Стојиљковић

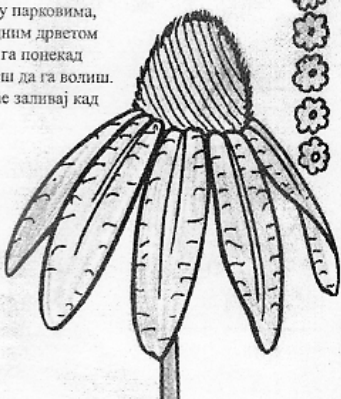

ДАНАС НА ЂИ ДРУГА

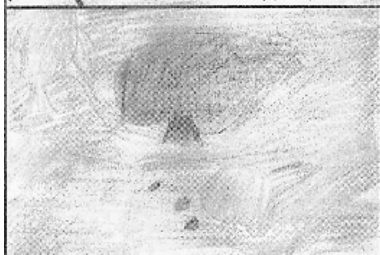
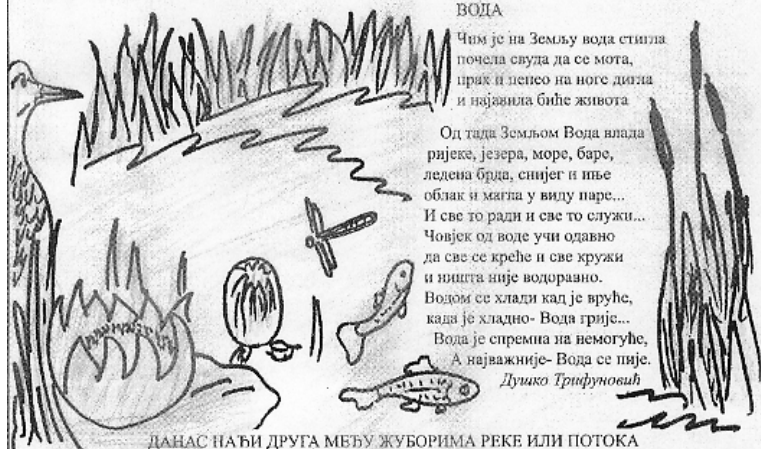
Међу цвећем Међу дрвећем Међу лишћем

Ових дана трагај за другом међу парковима,
ливадама, пропланцима и за једним дрветом
које ћеш усвојити а то значи да га понекад
помазаш, загриши и да му кажеш да га волиш.
Дрво које усвојиши код своје куће заливај кад
је сушно и редовно окопавај.

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ ВОЛЕТИ
ЦВЕЋЕ, ТРАВУ, ЛИШЋЕ,
ДРВЕЋЕ, ПТИЦЕ,
ПРОПЛАНКЕ**

Други дан боравка

Нацртај жубор који ти се свиђа
или место где река или поток
најлепше тече

Нацртај место где су река или
поток угрожени

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ ЧУВАТИ РЕКЕ,
ПОТОКЕ ОД ЗАГАЂЕЊА,
НЕ БАЦАТИ ОТПАТКЕ У ЊИХ
(пластику, папир, метал, уље)**

Трећи дан боравка

ПТИЧЈА МАЈКА

Као да ми рече: «Здраво»
једно птиче голуздравио.
Испред ногу шта ће птиче?
Није трава ту да није.
Мачка иде, реп кострешти,
а брк јој се просто смеши.
Судбина га чека страшна
крила су му још слабишна,
свака част за лепо хтење
први лет је искушење,
док су перца тако кратка,
чекај да их време нагка.
Пати птиче и ја натим.

ДАНАС НАЂИ ДРУГА

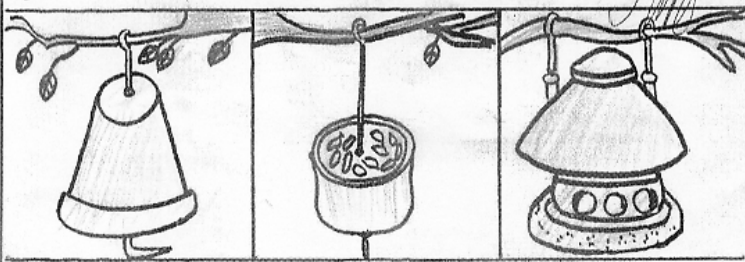

Међу птицама

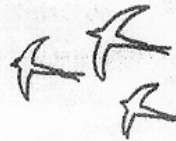
У гнездо ћу да га вратим.
Ал се сетих, па се ждерем:
нвсам мајмун да се верем...
Док кострешти мачка реп
зграбих птиче- па у џеп.
Због штитета јесам важан,
ал џеп ми је стално влажан,
ловим муве, скуљаам црве,
птиче клопа хлебне мрве,
хлебне мрве од окрајка,
сви ме зову Птичја мајка,
звонац за мног такав звонац:
дечак мајка, није отац...

Васка Јукић Мартиновић

Код куће птицама направи овакве хранилице

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ БРИНУТИ О
ПТИЦАМА ДА НЕ БУДУ ГЛАДНЕ**

Четврти дан боравка

Мењао бих корак кроз прашину
За погледе на травну долину
У замену за бетонску тишину
Желим схо грома низ долину

Свака је ливада мала планета
Свако је дрво витка ракета
Врх сваког цвета, кров малог света...

ДАНАС НАЂИ ДРУГА

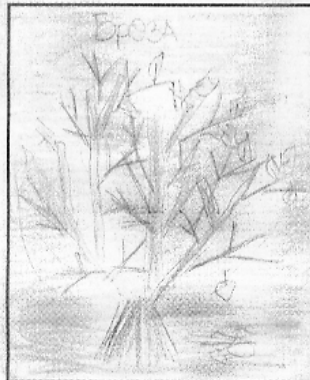
Слободан Станишић

Међу парковима

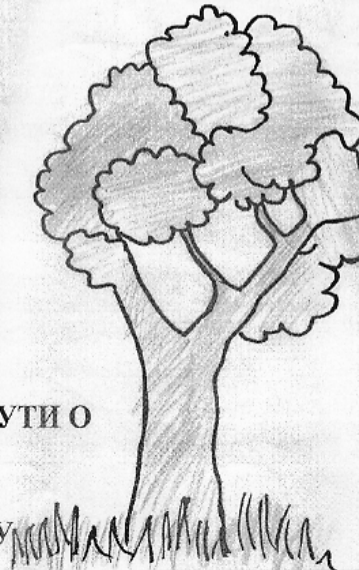
Међу проплацима

Међу ливадама

И нацртај дрво које си усвојио

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ БРИНУТИ О
ПАРКОВИМА,
ПРОПЛАНЦИМА,
ЛИВАДАМА И ДРВЕЋУ**

Пети дан боравка

ЗАШТО НАМ ЈЕ ПЛАНЕТА У ОПАСНОСТИ?

ШТА ЈЕ ТО?

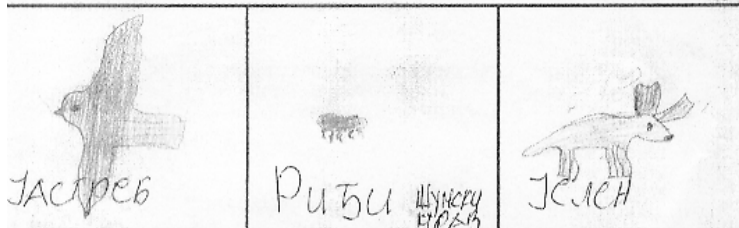
Озонска рупа ЈЕ НАСТАЛА ОД АНТРОПНОГ ОЗОНСКОГ
ОМОТЦА И ТАКО УНИШТАВА ПЕЉИТЕ БИОЉУ
Кисела киша ЈЕ НАСТАЛА ОД ФАБРИКА И
УНИШТАВА: ВОДЕ, ЛИВЕНЕ ЈЕЗЕРА РЕКЕ И ДРУГЕ ВИДЕ
Црвена књига ЈЕ УЖУЈУ ШИЉУ НАУЧНИЦИ И ПУЉИ
УТРОПНЕС ВИДЕ И НИВОТИ ФЛО.

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ МИСЛИТИ ГЛОБАЛНО
А ДЕЛОВАТИ ЛОКАЛНО**

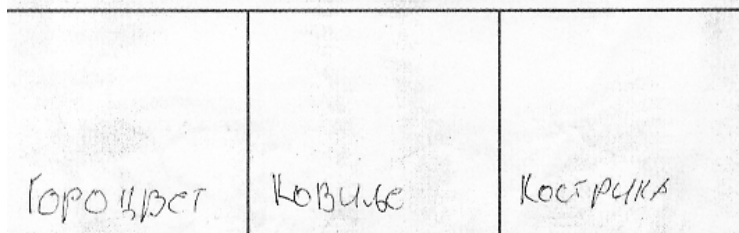

Шести дан боравка

Сазнај које су угрожене животиње у твом крају и нацртај

Сазнај које су угрожене биљке у твом крају и нацртај

ТРАГОМ ПТИЦЕ ДОДО
По најлепшем свијету драгом
Загнетним идем трагом
Сунце, земља, ваздух, вода,
Идем трагом птице Додо.

Птица Додо је живела на острву
Маурицијус. Била је нелетачица.
После уношења паса и мачака
на ово острво потпуно је нестала

Трагом идем, траг се губи:
Птицу Додо неко уби...
Притисла ме слутња лека
Јер се бојим за човјека.
Можда и сад лети сводом
Изумрла птица Додо
А по земљи њена сјена
Служи као опомена.

Душко Трифуновић

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ ЧУВАТИ УГРОЖЕНЕ ЖИВОТИЊЕ
И БИЉКЕ ДА НЕ ИЗУМРУ ЈЕР ПРИРОДА
ФУНКЦИОНИШЕ НА ПРИНЦИПУ РАЗНОВРСНОСТИ**

Седми дан боравка

ШТА ТИ МОЖЕШ ДА УРАДИШ ДА СПАСИШ ПЛАНЕТУ

ОХЛАДИ ВОДУ У ФРИЖИДЕРУ
УМЕСТО ДА ЧЕКАШ ДА ИСТЕЧЕ
И ТАКО СЕ ОХЛАДИ

УДРУЖИ СЕ ДА ДРУГОВИМА И
РОДИТЕЉИМА У АКЦИЈАМА
ЧИШЋЕЊА ПАРКОВА И ОБАЛА РЕКА
ИЛИ ПОТОКА

ВОЗИ СЕ БИЦИКЛОМ
УМЕСТО КОЛИМА

ГДЕ ГОД НАЂЕШ ФЛАШУ
ПОНЕСИ ЈЕ ЈЕР СЕ СТАКЛО
РЕЦИКЛИРА У ФАБРИКАМА
ПА СЕ ТАКО ШТЕДИ ЕНЕРГИЈА
ЗА ПРАВЉЕЊЕ СТАКЛА

НЕМОЈ ДА КОРИСТИШ ДЕЗОДОРАНСЕ
НА БАЗИ ФРЕОНА ЈЕР ОНИ
УНИШТАВАЈУ ОЗОНСКИ ОМОТАЧ

КАДА ВИДИШ БУЂУ НА ТРОТОАРУ
ПАЖЉИВО ЈЕ СКЛОНИ ДА ЈЕ
НЕКО НЕ ЗГАЗИ

СПРЕЧИ ДА ВОДА КАПЉЕ

УГАСИ СВЕТЛО, КОРИСТИ
ДНЕВНО СВЕТЛО - ОНО ЈЕ
БЕСПЛАТНО И НЕ ЗАГАЂУЈЕ

ЗАТВОРИ ЧЕСМУ КАД ПЕРЕШ
ЗУБЕ И ПОНОВО ОТВОРИ КАД
ИХ ИСПИРАШ. УШТЕДЕЂЕШ ТАКО
15 ЛИТАРА ВОДЕ

ПОСАДИ ДРВО, ДРВО СМАЂУЈЕ
УГЉЕН - ДИОКСИД И УЛЕПШАВА
ОКОЛИНУ

КУПУЈ СТВАРИ КОЈЕ СЕ
ПРОДАЈУ У ПАКОВАЊУ
КОЈЕ МОЖЕ ДА БУДЕ
РЕЦИКЛИРАНО А НЕ ДА
ПОСТАНЕ ЂУБРЕ.
ИЗБЕГАВАЈ ПЛАСТИЧНЕ
АМБАЛАЖЕ И СТИРОПОР

БАЦАЈ ОТПАД У КАНТЕ
ЗА СМЕЂЕ А НЕ НА ЗЕМЉУ

НЕ БАЦАЈ ОТПАТКЕ НА ПЛАЗУ.
ЂУБРЕ ОД ПЛАСТИКЕ
СВАКЕ ГОДИНЕ УБИЈЕ
ЧАК МИЛИОН ЖИВИХ БИЂА У МОРУ

ДОЧЕКАЈ НОВУ ГОДИНУ
СА ЖИВОМ ЈЕЛКОМ

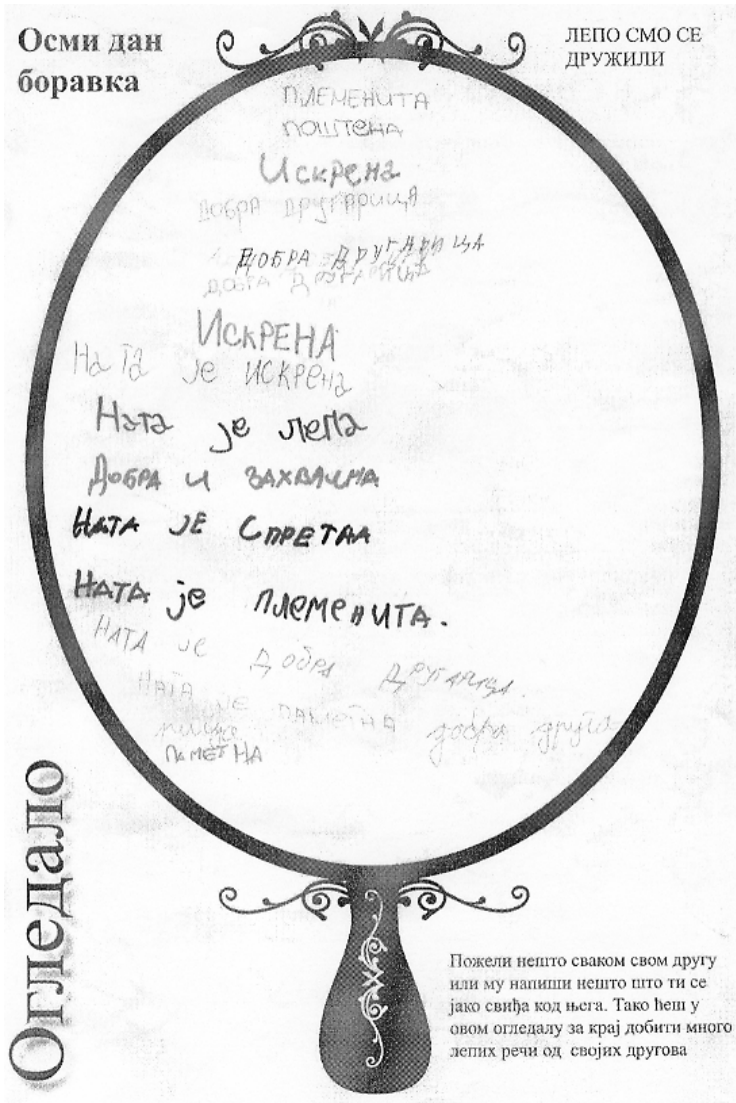
~~Баци у отпад у канту.~~
~~Све пресе.~~
~~НЕ Баци у реку~~
~~смету.~~

ПОХВАЛИ СВОЈЕ РОДИТЕЉЕ КАД УРАДЕ НЕШТО ДОБРО ЗА ЗЕМЉУ

Осми дан
боравка

ЛЕПО СМО СЕ
ДРУЖИЛИ

Огледало

Пожели нешто сваком свом другу
или му напиши нешто што ти се
јако свиђа код њега. Тако ћеш у
овом огледалу за крај добити много
лепих речи од својих другова

**С КИМ СИ
СЕ СВЕ ДРУЖИО**

СВИ ОВДЕ ПРИСУТНИ МОГУ ТИ БИТИ ДРУГАРИ,
АКО ЖЕЛИШ

Шта ти се свиђа код:

Облака _____
Сунца _____
Птице _____
Лептира _____
Сунцокрета _____
Вилин коњица _____
Бубамаре _____
Бубиша _____
Рибица _____
Цвећа _____
Мрава _____
Црвића _____

Сунце се смисло с неба
спресе да нам шта тресе
да пита да ли нам свага
верне може да м спаса
тогаде што сега спаса

**ЕКОЛОГИЈА ЈЕ
ИМАТИ ДРУГА
У ПРИРОДИ**

12 ЕКОЛОШКИХ ЗАПОВЕСТИ

- НЕ ОЧЕКУЈ ОД ПРИРОДЕ ВИШЕ НЕГО ШТО СИ ЈОЈ ДАО
- ЗАШТИТИ ПЛАНЕТУ ОВУ, ДРУГУ НЕМАМО НИТИ ЂЕМО ДОБИТИ НОВУ
- БРИНИ О ВАЗДУХУ ПРЕ НЕГО ШТО ГА УГЛЕДАШ
- КОРИСТИ ИЗВОР ТАКО ДА ВОДУ МОЖЕМО ПИТИ И НА РЕЧНОМ УШЋУ
- ЗНАЈ ДА ЗЕМЉА ДАРУЈЕ САМО КАД УМ ЦАРУЈЕ
- СЕТИ СЕ ДА ЈЕ ЖИВОТ ДРВЕТА ЗАЛОГ ЗА ДРВО ЖИВОТА
- НЕ ДОЗВОЛИ ДА ПТИЦЕ СЕЛИЦЕ СУТРА ОДУСТАНУ ОД ПОВРАТКА СА ЈУГА
- УРАЧУНАЈ ЦЕНУ ОЧУВАЊА ПРИРОДЕ У ЦЕНУ СВАКОГ ПРОИЗВОДА
- НЕ ТРАЖИ РУПУ У ЗАКОНИМА ПРИРОДЕ
- МИСЛИ ВИШЕ О ОТПАДУ ДА НЕ ЗАВРШИМО НА ЊЕМУ
- ГРАДЕЊИ НЕ ОТИМАЈ ВЕЋ ДЕЛИ СА ПРИРОДОМ
- ЧУВАЈ СРЕДИНУ ДА БИСМО ИЗБЕГЛИ КРАЈ

ПРИРОДЊАЧКИ КАЛЕНДАР

- 22 март - Дан вода
- 7 април - Светски дан здравља
- 22 април - Дан планете Земље
- 24 мај - Европски дан паркова
- 5 јун - Дан заштите животне средине
- 16 септембар - Дан заштите озонског омотача
- 26 септембар - Дан чистих планина
- 27 септембар - Дан туризма
- 4 октобар - Дан заштите животиња
- 6 октобар - Дан заштите станишта

Закључак:

Циљ и задаци наставе физичког васпитања се не остварују искључиво током наставе (редовним распоредом часова наставе физичког васпитања и предвиђеним физичким активностима, које у суштини трају мање од 45 минута), већ и ванчасовним активностима које су од нарочитог значаја за ученике.

Ако се пође од претпоставке да је један од основних задатака физичког васпитања научити појединца да се вежбањем бави перманентно и у слободном времену, на основу личног опредељења и уверења, тада је јасно да се тај задатак лакше остварује кроз облике рада у физичком васпитању за које су се ученици добровољно определили. Такође, за физичко васпитање битни су и они садржаји који се не могу реализовати кроз форму часа, у трајању од 45 минута.

Настава у природи је чест облик рада у школама. Сам програм који се реализује мало је либералнији и није толико обавезујући. Постоји богат спортско-рекреативни садржај у природи, ученици се пријављују према интересовањима и склоностима, с тим да је обавеза да деца која не знају, треба да науче вештину пливања, ако за то већ имају реалну шансу.

Настава у природи има посебан васпитни значај, не само са становишта физичких активности и екологије, већ и знатно шире. Колективан боравак захтева и посебан начин живота и рада, подвргавање унапред договореним правилима и непрестано усклађивање сопствених жеља и интереса, са жељама и интересовањима других, а нарочито са постојећим околностима. Настава у природи је посебан облик социјализације личности и право место за позитивне васпитне утицаје.

Литература:

- Вишњић, Д., Мартиновић, Д. (2005): Методика физичког васпитања. Учитељски факултет, Београд
- Здански, И. (1998): Настава у природи. Веста фас, Београд
- Ивовић, С., Жарковић, Б. (1991): Игре за школе, спорт и рекреацију. Спортска књига, Београд
- Мартиновић, Д. (2003): Постигнућа у настави физичког васпитања. Интерпринт, Београд

- Међедовић, Е., Мартиновић, Д. (2006): Игра - извор дечје радости. Учитељски факултет, Београд
- Милановић, Љ. (1985): Настава физичког васпитања од I-IV разреда. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- Милошевић, Д., Међедовић, Е., Мартиновић, Д. (2007): Пливање. Грамис, Рашка
- (1995): Оријентациони распоред васпитно-образовног рада са дидактичким упутством за I-II-III и IV разред основне школе. Центар за усавршавање руководилица у образовању, Београд

Dragan Martinovic, PhD
Dragan Brankovic
Teacher Training Faculty
Belgrade

Teaching in Nature as a Special Form of Work with Gifted Pupils in Schools

Abstract: Traditional teaching, carried out in our schools for years, is gradually giving it place to active learning and work. The way of teaching and contents interpretation is changing and enabling students for independent learning is what is striven for.

Realization of teaching in nature is one of the ways to help children become independent and to overcome weaknesses and stereotypes of traditional teaching.

The paper offers a structure of educational work of school in nature according to an example of an environmental protection program used by pupils of fourth grade attending a primary school in Belgrade during their stay on Tara, in the object *Beli bor*.

It is possible to change, complement or shorten the plan of activities at any moment. Unfortunately, it turned out that that the activities of teaching in nature were undertaken with no order, purposelessly and meaninglessly.

Key words: teaching in nature, primary school, pupil, plan, program, environmental protection.